

PROČ JSOU OMEZENÁ VĚCNÁ PRÁVA OMEZENÁ? K TEORIÍM O POVAZE VĚCNÝCH PRÁV A K JEJICH POJMENOVÁNÍ*

MATĚJ CZINEGE

Abstract: **Why Are Limited Property Rights Limited? On Theories about the Nature of Property Rights and Their Naming**

Limited property rights are a group of rights whose nature is not agreed upon in legal theory and doctrine. On the basis of a doctrinal comparative analysis, three conceivable concepts are identifiable, which are treated inconsistently in the legal literature and, moreover, are combined into incoherent and illogical units that cannot stand up to close scrutiny. The present article identifies the ideal types of these theories, showing by example what their implications are. In addition to these three theories, it simultaneously crystallizes another conception, based on one of these theories, which responds to the shortcomings of the aforementioned theories. This last conception considers limited property rights as independent institutes, which are not derived from ownership but which stand independently alongside it.

Keywords: property rights; limited property rights; usufruct; comparative law

Klíčová slova: věcná práva; omezená věcná práva; služebnosti; poživací právo; komparativní právo

1. ÚVOD

Označovat skupinu věcných práv připravenou o vlastnické právo a, dovolím si napsat, držbu,¹ pojmem *omezená* věcná práva se v našem právním prostředí nabízí na základě vlivu německé, respektive rakouské civilistické doktríny (a do jisté míry zřejmě i švýcarské), kde se tato skupina práv běžně označuje pojmem *beschränkte dingliche Rechte*, a pravděpodobně i doktríny polské, kde se používá označení *prawa rzeczowe ograniczone*. V současné české civilistice tento pojem znovu „oprášil“ Tégl,² přičemž jej používají i další,³ v omezené míře i Nejvyšší

* Tento příspěvek vznikl v rámci plnění projektu Specifického vysokoškolského výzkumu (SVV) Univerzity Karlovy č. 260 622 „Technologický pokrok a společenské proměny jako výzvy pro zkoumání základních otázek práva“. Chtěl bych poděkovat recenzentům za jejich cenné postřehy.

¹ Na zařazení držby mezi skupinu subjektivních věcných práv nepadá shoda.

² TÉGL, P. O kolizi limitovaných věcných práv a způsobech jejího řešení (pokus o uvedení do problematiky). *Právní rozhledy*. 2016, roč. 20, č. 20, s. 687–704.

³ Např. BEZOUŠKA, P. Komentář k § 1374 OZ. In: SPÁČIL, J. – KRÁLÍK, M. a kol. *Občanský zákoník III: věcná práva (§ 976–1474)*. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2020, s. 1447, marg. č. 4; MELZER, F. Komentář k § 2910 OZ. In: MELZER, F. – TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník: § 2894–3081: velký komentář. Svazek IX*. Praha: Leges, 2018, s. 281, marg. č. 95; rovněž HRÁDEK, J. Komentář k § 2910 OZ. In: ŠVESTKA, J. –

soud.⁴ Co se týče historické doktríny, Tégel uvádí, že o limitovaných (nebo omezených) věcných právech psal Rouček⁵ nebo Boháček.⁶ Diskuze o omezené povaze této skupiny věcných práv lze nalézt i v doktríně věnující se uvolněnému zástavnímu právu.⁷

V tomto předkládaném příspěvku bych se chtěl zaměřit na otázky související s právněteoretickým a doktrinálním⁸ vymezením povahy této skupiny práv prizmatem jejich vztahu k vlastnickému právu, obzvlášť proto, že někteří v tomto vztahu vidí pojmovou nutnost pro omezená věcná práva, neboť z něj, z jeho podstaty omezená věcná práva vycházejí.⁹ Druhotně pak bych se chtěl zaměřit na argumentaci ohledně jejich pojmenování.

Nechci tímto příspěvkem navazovat na debatu stran povahy věcných práv jako práv absolutních, anebo vůbec zpochybňovat věcnou povahu věcných práv;¹⁰ zde se zaměřuji na oblast pojetí věcných práv z pohledu jejich vzájemného vztahu, z pohledu jejich komplexní (vlastnické právo) nebo naopak omezené (ostatní věcná práva) povahy. Otázka vztahu mezi vlastnickým právem a ostatními věcnými právy je pro omezená

DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník (§ 2521 až 3081): komentář. Svazek VI. 2. vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019.

⁴ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 155/2018 ze dne 26. června 2018.

⁵ ROUČEK, F. Vlastníková služebnost (dokončení). *Právník*. 1925, roč. 64, sešit VIII, s. 248.

⁶ BOHÁČEK, M. *Nástin přednášek o soukromém právu římském: úvod, práva věcná. Svazek I.* Praha: vlastním nákladem, 1945, s. 54. Je však třeba poukázat na to, že Boháček nepoužívá pojem omezená věcná práva, která stále nazývá pojmem věcná práva k věci cizí, ale upozorňuje na to, že tato skupina práv je pojmově omezená.

Rovněž je možné poukázat na to, že i jiní autoři, do obdobné míry jako Boháček, se zabývali „omezenou“ povahou jiných věcných práv, byť tuto skupinu práv takto neoznačovali, viz např. VÁŽNÝ, J. *Soustava římského práva: vlastnictví a věcná práva. Svazek II.* Brno: Československý akademický spolek Právník, 1937, s. 3.

⁷ STIEBER, M. Vývoj a právní povaha vlastnickovy hypotéky. *Sborník věd právních a státních*. 1921, roč. 21, č. 3–4, s. 209–377; srov. BEZOUŠKA, P. O vlastnickové hypotéce (včetně základního výkladu § 1380 ObčZ). *Právní rozhledy*. 2020, roč. 28, č. 19, s. 671–674.

⁸ Pro vyjasnění uvedu, že přejímám Rùthersovo (viz RÜTHERS, B. – FISCHER, C. – BIRK, A. *Rechtstheorie*. 12. Aufl. München: C. H. Beck, 2022, s. 16–17, marg. č. 23) nebo Carvalho Fernandesovo (FERNANDES, L. A. C. *Teoria geral do direito civil: Introdução, pressupostos da relação jurídica. Volume I* [General theory of civil law: Introduction, presuppositions of the legal relationship. Volume I]. 6a ed. Lisboa: Universidade Católica Editora, 2012, s. 21 a násl.) chápání rozdílu mezi právní vědou a doktrínou. Právní teorie je takřkajíc „metadoktrínou“ proto, že „analyzuje jevy a problémy, které vznikají v doktrinální práci“ (cit. dle: RÜTHERS, B. – FISCHER, C. – BIRK, A. c. d., s. 16–17, marg. č. 23). Právní věda představuje vyšší míru abstrakce než doktrína, která, byť sama nabízí teorie (podobně jako právní teorie), tyto teorie používá k řešení vzniklých (možná praktických) problémů. Právní věda se zaměřuje na obecné otázky práva a jeho chápání.

Tato krátká studie obsahuje jak právní teorii, tak právní doktrínu, které jsou navzájem propojeny; nebo by propojeny být měly. Právní teorie, byť bytostně civilistická, zde nabízí (veskrze) abstraktní vysvětlení pro povahu omezených věcných práv; doktrína zde však vystupuje taky, a to jako prostředek pro pochopení jednotlivých právních institutů (např. požívacího práva coby omezeného věcného práva) v souvislosti s poznatky právní teorie. Myšlenkový pohyb nenastává však pouze ve směru od právní vědy k doktríně, protože právní věda by neměla z čeho své závěry dovozovat, ale dochází k němu oběma směry, tzv. *Hin- und Herwandern des Blickes* (což je termín, který si zde vypůjčuji z právní interpretace, viz MÖLLERS, T. M. J. *Legal Methods*. München: C. H. Beck, 2020, s. 113, marg. č. 10).

⁹ Viz např. argumentaci RIVERO HERNÁNDEZ, F. *Usufructo, uso y habitación* [Usufruct, use and habitación]. 3a ed. Madrid: Civitas, 2020, s. 94.

¹⁰ Myslím tím diskuzi o absolutní nebo relativní povaze věcných práv, viz SPÁČIL, J. *Věcná břemena v občanském zákoníku*. V Praze: C. H. Beck, 2006, s. 2 a násl; srov. ELIÁŠ, K. Právní povaha věcných práv k věci cizí. *Právník*. 2011, roč. 150, č. 3, s. 209–218.

věcná práva zásadní. Předkládaná studie se zaměřuje především na právněteoretické, nebo doktrinární, vymezení povahy omezených věcných práv.

Cílem práce je rozdělit teorie na logické koherentní celky, byť v právní teorii a doktríně (naší i zahraniční) se tyto ideální modely neobjevují často a obvykle jsou jejich kombinací. Metodologicky k této studii přistupuji z ryze doktrinárního pohledu s využitím komparativních metod pro funkční popis povahy skupiny právních institutů, které pojem omezených věcných práv popisují. Na základě určení takovýchto koherentních celků se pak článek dále zamýšlí, jaké označení je pro tuto skupinu vhodnější právě na základě charakteristik dané skupiny. Hlavním cílem je tedy vysvětlit jednotlivé přístupy k chápání kategorie subjektivních práv, kterou lze označit jako „omezená věcná práva“, a na základě těchto přístupů pak identifikovat vhodné pojmenování.

Předkládaná studie si klade za cíl nalézt odpověď na tři výzkumné otázky, jež si zde v úvodu pokládá: (1) zdali je doktrinárně přesnější používat pojem *omezená věcná práva* nebo *věcná práva k věci cizí* v kontextu českého práva; (2) co znamená *omezená* povaha této skupiny věcných práv ve světle různých teorií věcných práv (teorie rozštěpení, teorie kvantitativní, teorie kvalitativní a teorie svébytnosti); a (3) jak se tato *omezenost* projevuje.

Na rozdíl od výše zmíněných autorů píši raději o *omezených* věcných právech namísto jimi používaného pojmu *limitovaná* věcná práva, aniž by se jakkoliv změnil obsah těchto pojmů – jsou zcela zaměnitelné. Slovo *omezená* namísto *limitovaná* volím čistě na základě osobní estetické preference.

Na úvod si dovoluji upozornit, že povaha vlastnického práva sama neovlivňuje povahu ostatních věcných práv, ačkoliv by se to na první pohled na základě argumentace uvedené v níže psaném textu mohlo zdát. Domnívám se, že právněteoretické a doktrinární pojetí jak vlastnického práva, tak i omezených věcných práv spolu úzce souvisí. Nemá smysl přistupovat k vlastnickému právu právněteoreticky odlišně než k omezeným věcným právům; např. není správné obhajovat kvalitativní povahu vlastnického práva, ale u omezených věcných práv zastávat jejich kvantitativní pojetí.¹¹ Vzhledem k zvláštnímu, blízkému vztahu mezi vlastnickým právem a ostatními věcnými právy by tato dvojkolejnost způsobovala vnitřní rozpor. Každá z níže popisovaných teorií totiž přistupuje k tomuto vztahu svébytně, a tudíž by se vzájemný poměr mezi vlastnickým právem a ostatními věcnými právy měnil podle toho, zdali bychom jej popisovali z pohledu vlastnického práva, anebo z pohledu jiných věcných práv.

Je však namístě přiznat, že ne vždy tak o problému jednotliví autoři uvažují. Příkladem může být Wilhelm, který, jak naznačuji výše, uvažuje o vlastnickém právu

¹¹ Pro příklady takového nekoherentního přístupu viz níže. V tomto předkládaném článku používám pojmy *kvalitativního* a *kvantitativního* pojetí věcných práv. Termíny si vypůjčuji z pera autora ZGB Eugena Hubera (HUBER, E. *Die Eigentümerdienbarkeit. Ein Beitrag zu ihrer Rechtfertigung. Festschrift dem geheimen Justizrat herrn professor dr. Hermann Fitting zur feier des fünfzigjährigen doktorjubiläums*. Bern: Stämpfli & Cie, 1902). V české právní teorii se můžeme setkat s pojmy *teorie právního panství nad věcí* nebo *teorie syntetická* a *teorie dílčích oprávnění vlastníka* nebo *teorie analytická* (DVOŘÁK, J. – ŠVESTKA, J. – ELISCHER, D. a kol. *Občanské právo hmotné: věcná práva*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, § 2 B, C), které jsou co do obsahu totožné, avšak vztahují se k pojetí vlastnického práva. Zde používám pojmy *kvalitativní* a *kvantitativní* pojetí pro popis všech věcných práv, čímž jsem je chtěl odlišit od výše uvedených pojmů. Není však důvod na tomto trvat a je možné rozšířit v české teorii používané pojmy i na ostatní věcná práva.

kvalitativně,¹² ale při výkladu o omezených věcných právech zastává zjevně kvantitativní teorii pojetí jiných věcných práv.¹³ Proto se předkládaná studie tak věnuje ideálním typům teorií o povaze věcných práv.

Tento právněteoretický pohled na povahu omezených věcných práv není, a to ani v zahraničních doktrínách, detailně rozveden a běžně se omezuje na poměrně strohé konstatování na začátku obecné části textu, který se těmto věcným právům věnuje. Je vhodné si povšimnout, že ačkoliv jednotliví autoři přicházejí s různými teoriemi stran povahy omezených věcných práv, často jsou jejich závěry co do praktického rozměru stejné. Výjimku představuje Rivero Hernández, který se podstatou omezenosti omezených věcných práv zabývá ve své povedené stěžejní práci o poživacím právu. Stejnou cestu k tomuto tématu jsem si našel i já. Otázkou totiž je, kromě striktně právněteoretického, případně i doktrinárního, významu, jestli tyto úvahy mají i odraz v praktické rovině. Ukazuje se, že ano.¹⁴

Jaký je tedy význam debaty o povaze věcných práv? Kromě jiného, jak bylo uvedeno výše, slouží k rozvíjení právní teorie a doktríny věcných práv. Doktrína má sama pro praxi samozřejmě význam, ale obecně sama svým významem obstojí tam, kde zákonný text mlčí nebo není záměrně (nebo nikoliv) podrobný. I takové oblasti se v úpravě věcných práv nacházejí. Jednou z těchto oblastí je i úprava služebnosti. Za svůj příklad si v předkládaném textu беру konkrétní otázku možnosti vzniku a trvání vlastnické služebnosti, na níž chci ilustrovat její pojetí, které je ponecháno doktríně, je ovlivněno odlišným chápáním povahy omezených věcných práv.

2. JAK TUTO SKUPINU VĚCNÝCH PRÁV OZNAČOVAT?

Nejprve se nabízí otázka, jaké vhodné označení pro kategorii věcných práv zbavenou o právo vlastnické zvolit. Tuto otázku si na úvod kladu proto, abych v následujících řádcích zůstal věrný jednomu pojmu, se kterým mohu pracovat. Nechci tím nijak naznačovat jejich povahu, ale zvolit takové označení, které bude dostatečně výstižné. Označení omezená věcná práva nebo věcná práva k věci cizí není jediná myslitelná možnost, jak této skupině věcných práv říkat; možné je uvažovat i o pojmenováních jako omezující věcná práva, jiná věcná práva nebo zlomková věcná práva [*derechos reales fraccionarios*]. Každé z možných pojmenování nabízí různou úroveň výstižnosti. Pojem jiná věcná práva v této studii sám používám, avšak hodí se jen v případě, že je třeba zdůraznit jejich odlišnost od vlastnického práva – proto jsou to ta „jiná“ práva; co se týče jejich povahy, pak je to termín nejasný a co do výstižnosti není dostatečný. O omezujících věcných právech vizte mou poznámku níže.

¹² Viz např. úvaha o obsahu vlastnického práva: „*Na jedné straně vlastnické právo opravňuje vlastníka nakládat s věcí podle své vůle a na druhé straně jeho právo vyloučit všechny ostatní z jakýchkoli zásahů, a to obojí, pokud tomu neodporují ustanovení zákona anebo práva třetích osob (§ 903 odst. 1 [BGB]).*“ (cit. dle: WILHELM, J. *Sachenrecht*. 7., neu bearbeitete Aufl. Berlin: Walter de Gruyter, 2021, s. 445, marg. č. 740).

¹³ Viz tamtéž, s. 107, marg. č. 120.

¹⁴ Příklad podává GÖTZ, H. – HÜLSMANN, C. – JANSEN, R. a kol. *Der Nießbrauch im Zivil- und Steuerrecht*. 13., aktualisierte Aufl. Herne: NWB Verlag GmbH & Co., 2023, s. 2, marg. č. 2. V německém právu má povaha omezených věcných práv význam například kvůli pořizování notářské zápisu.

Pokud by pojmenování mělo značit, že věcná práva omezují vlastnické právo, jak někteří autoři navrhovali, pak by se mělo jednat o věcná práva *omezující*. Tento rozdíl ostatně je možné vnímat i v jiných jazycích, např. jak si jej všímá Díez-Picazo a Gullón: *derechos reales limitados* (omezená), kdežto také *derechos reales limitativos [del dominio]* (omezující).¹⁵

Ačkoliv podroben kritice, pojem věcných práv k věci cizí má v doktríně své místo. Domnívám se, že není třeba jej chápat úplně doslovně, tedy že byt' bychom připustili existenci (typicky) vlastnické služebnosti anebo zástavní právo, které svědčí vlastníkově věci, pak i tak je možné tuto skupinu věcných práv označovat za věcná práva k věci cizí. Vedou k tomu jak důvody (1) doktrinální, spočívající v (α) pojmání vlastní povahy této skupiny věcných práv, které se mohou projevit v důsledcích, a to například v (β) pojmání povahy vlastnické služebnosti, resp. jiných věcných práv svědčících vlastníkově věci, tak na důvody (2) ryze praktické.

K (1). Co se týče doktrinálního chápání této skupiny věcných práv (1α), tak představa o věcných právech k věci cizí vychází z předpokladu vlastnického práva představující základní typ věcného práva, od nichž jsou ostatní věcná práva pouze odvozena – představují pouze jeho rozčlenění nebo spíše rozštěpení na dílčí složky, které jsou z vlastnického práva oddělovány. V tomto případě je obhajitelný pojem věcných práv k věci cizí právě proto, že tyto oddělené dílčí složky jsou vykonávány nevlastníkem.

Doktrinální vysvětlení (1β) umožňující obhájit pojem věcných práv k věci cizí je možné výstižně ukázat na chápání ostatních věcných práv v pojetí ostatních teorií, které nepředpokládají faktické dělení vlastnictví, v případě, kdy vlastník věci je oprávněn z takového věcného práva, které na ní lpí, vykonává práva vztahující se k této věci výhradně na základě svého vlastnického práva, a nikoliv jiného věcného práva. V takovém případě tak je stále namístě hovořit o věcných právech k věci cizí. Tento případ lze ukázat na příkladu dosavadního pojetí vlastnické služebnosti. Pokud budeme vycházet z výše nastíněného doktrinálního postoje, pak v případě, že práva a povinnosti ze služebnosti se sjednotí v téže osobě, nedochází k splynutí (resp. přesněji konsolidaci), dovoluje-li tak zákon,¹⁶ ale vede to k suspenzi¹⁷ (nebo tzv. „usnutí“)¹⁸ takové služebnosti. Tuto teorii nazývám *teorie spící služebnosti*. V tomto případě tak nenastává situace, kterou oprávněně kritizuje Tégel, tedy nikomu nesvědčí jiné věcné právo k věci vlastní, a proto je možné stále hovořit o věcných právech k věci cizí. Pojem věcného práva k věci cizí je tak možné používat tehdy, pokud je skutečně vyloučeno, že k vlastní věci nemůže být vlastník oprávněn vykonávat svá subjektivní práva z jiného věcného práva než ze svého vlastnického práva.

¹⁵ DÍEZ-PICAZO, L. – GULLÓN, A. *Sistema del Derecho Civil: Derecho de cosas y Derecho Inmobiliario Registral. Volumen III* [Civil Law System: Law of Property and Real Estate Registration Law. Volume III]. 7a ed., 5a reimpression. Madrid: Tecnos, 2005, s. 321.

¹⁶ Viz § 1257 odst. 2 a § 1301 OZ.

¹⁷ KNAPP, V. *Splnění závazků a jiné způsoby jejich zániku*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd, 1955, s. 256.

¹⁸ O usnutí píšou např. BOROVIČKA, P. – ŠUSTROVÁ, D. *Vlastnická nemovitost a katastr nemovitostí. Bulletin advokacie*. 2014, roč. 44, č. 10, s. 23–26.

K (2). Zadruhé se jedná pouze o popisný pojem [*deskriptiv Begriff*]¹⁹ bez normativního významu; a ať se jakkoliv snažíme o co nejuvýstižnější pojmenování, jedná se vždy pouze o pojem, který na základě určeného definičního kritéria rozděluje a třídí určité skupiny právních institutů; vychází se zde z neúplné indukce, z čehož vychází i omezená výpovědní hodnota takového pojmenování. Smyslem pojmenování je tak vystihnout jeho podstatu, aniž by sám pojem měl formovat povahu toho, co je jeho předmětem. V zásadě, domnívám se, spočívá volba označení na kritériu dostatečné výstižnosti.

Co se týče označení této skupiny subjektivních práv pro potřeby českého práva, mám za to, že v současné české civilistice je přesnější hovořit o omezených věcných právech právě proto, že pro účely českého práva je toto pojmenování výstižnější; proto tak činím v této studii. Tímto však nechci nutně předesílat výsledek debaty o povaze této skupiny věcných práv v českém právu, byť připouštím, že se kloním k teorii uváděné zde na poslední místě. Toto pojmenování zde tedy volím proto, že se mi jeví jako nejpřesnější, ale nemá za cíl dopředu určit povahu této skupiny věcných práv. Proto ostatně hovořím o „omezených věcných právech“ i v případě kvantitativní teorie, a to i přesto, že výše uvádím, že z pohledu „přesnosti“ pojmenování jsou vzájemně neslučitelné.

Jinými slovy, pojem věcná práva k věci cizí nejsou termín nevhodný potud, pokud jeho používání je podmíněno i odpovídajícím doktrinárním pojetím věcných práv; v českém právu, jak se pokusím obhájit níže, v současnosti není možné na věcná práva pohlížet jako na oddělený prvek z práva vlastnického, rovněž existují případy, v nichž takové věcné právo svědčí vlastníkovu zatížené věci, tudíž je vhodnější používat termín jiný než termín věcná práva k věci cizí, přičemž já se rovněž přikláním k pojmu omezená věcná práva, neboť, jak uvádím níže, sám vychází ze současného pojmání věcných práv a dobře postihuje podstatu skupiny věcných práv, která popisuje. I přesto, že je pojmenování až druhotný problém; zásadní je vlastní chápání povahy omezených věcných práv, čemuž se blíže věnuji na následujících řádcích.

3. TEORIE ROZŠTĚPENÍ

Jak bylo naznačeno výše, teorie rozštěpení²⁰ [fr. *démembrement*, šp. *desmembración*, port. *desmembramento*, něm. *Abspaltung*] na dílčí složky, které jsou z vlastnického práva oddělovány a vykonávány jiným nevladníkem. Zcela zřetelně se projevuje toto pojetí ve francouzské doktríně. Malaurie rozděluje věcná práva na (i) věcná práva hlavní [*les droits réels principaux*] a (ii) věcná práva vedlejší [*les droits*

¹⁹ WANK, R. – MATIES, M. *Die Auslegung von Gesetzen*. 7., neu bearbeitete Aufl. München: Franz Vahlen, 2023, s. 45.

²⁰ Tato koncepce, konkrétně v poměrech z poživacího práva, je velmi blízká teorii poživacího práva jako *pars domini*, děleného vlastnictví. V tomto pojetí je poživací právo vlastně dočasné vlastnictví bez některých dílčích prvků (viz MASON, P. *Essai sur la conception de l'usufruit en droit romain. Revue historique de droit français et étranger*. 1934, Vol. 13, Num. 1, s. 1–47). Současná pojetí poživacího práva z tohoto předpokladu nevychází proto (mimo mnoho dalších argumentů), že poživací právo jednoduše nevykazuje znaky vlastnického práva (viz RIVERO HERNÁNDEZ, c. d., s. 97–98).

réels accessoires].²¹ Mezi skupinu (i) se řadí vedle vlastnického práva, které považuje Malaurie za „nejdůležitější a nejúplnější“ i věcná práva k věci cizí [*les droits sur la chose appartenant à autrui*]: „Hlavní věcná práva si vystačí sama o sobě; jejich výkon umožňuje jejich oprávněnému čerpat užitek z věci, na které lpí. Nejdůležitější a nejúplnější je vlastnické právo [...]. Ostatní hlavní věcná práva jsou odštěpením od vlastnického práva: vytvářejí [ils créent] práva k věci patřící někomu jinému.“²² V tomto pojetí nejsou (nemohou být) v poměru k vlastnickému právu ostatní věcná práva samostatná.

Je však zajímavé, že menšinově se objevuje podobný koncept v současné německé a rakouské doktríně, která výlučně pracuje s pojmem omezená věcná práva [*beschränkte dingliche Rechte*], byť *Bundesgerichtshof* dlouhodobě judikuje opak, zastává jiné pojetí omezených věcných práv. Wilhelm však i v posledním vydání svého *Sachenrecht* z roku 2021 tvrdí, že omezená věcná práva představují „odštěpení samostatných oprávnění od vlastnického práva“.²³ Podobně na věc pohlíží Koziol s Welsereem a Kletečkou, popisující charakter služebností v rakouském právu, když tvrdí, že „[p]rávo užívat je omezeno [beschränkt] v porovnání s vlastnickým právem, od něhož se zdá být ,odštěpeno‘ [„abgespalten“] jako částečné oprávnění“.²⁴ V současnosti však dokonce i francouzská doktrína opouští teorii rozštěpení vlastnického práva s tím,²⁵ že tato teorie stojí na mylných základech, protože zcela opomíjí poměr mezi oprávněným z jiného věcného práva a vlastníkem.²⁶ V české právní tradici se tato teorie vlastně neobjevuje, a to ani v textech k OZO,²⁷ střednímu občanskému zákoníku,²⁸ předchozímu občanskému zákoníku.²⁹ Teorie rozštěpení vylučuje v českém právu široce uznávaný princip elasticity věcných práv, protože při rozštěpení dochází k navrácení [*restitution*] věcného práva do vlastnického práva;³⁰ kdežto (nejen) zdejší doktrína tvrdí, že zánik omezeného věcného práva umožňuje vlastnickému právu se „roztáhnout“, což právě představuje jeho elasticitu (viz níže). Údernou kritiku teorie rozštěpení podává Fabre s tím, že odporuje

²¹ Hlavními věcnými právy a vedlejšími věcnými právy je v českém překladu nazývám proto, že, byť pouze inspiračně, se snažím nevybočovat ze zavedené terminologie. Proto se zde inspiroji u pojmu hlavní a vedlejší věci podle § 510 OZ.

²² Cit. dle: MALAURIE, P. – AYNÈS, L. – JULIENNE, M. *Droit des biens*. 10e éd. Paris: LGDJ, 2023, s. 114, marg. č. 135.

²³ WILHELM, c. d., s. 107, marg. č. 120.

²⁴ Cit. dle: KOZIOL, H. – WELSER, R. – KLETEČKA, A. *Grundriss des bürgerlichen Rechts: Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht. Band I*. 14. Aufl. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2014, s. 464, marg. č. 1335.

²⁵ CORDEIRO, A. M. *Tratado de Direito Civil XIII: Direitos Reais* [Civil Law Treatise XIII: Property Rights]. Coimbra: Almedina, 2022, s. 284.

²⁶ FABRE, M. *L'usufruit atypique*. Paris: LGDJ, 2020, s. 8.

²⁷ KRČMÁŘ, J. *Právo občanské: práva věcná. Svazek II*. 3. dopl. vyd. Praha: Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1946, s. 242.

²⁸ KNAPP, V. – LUBY, Š. – BLAŽKE, J. kol. *Učebnice občanského a rodinného práva: celostátní vysokoskolská učebnice. Svazek I, Obecná část – Práva věcná*. Praha: Orbis, 1955, s. 386–387.

²⁹ KNAPP, V. – LUBY, Š. *Československé občanské právo. Svazek I*. 2. přepr. a dopl. vyd. Praha: Orbis, 1974, s. 377; srov. FIALA, J. *Komentář k § 151n obč. zák.* In: ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář*. Praha: Linde, 2008, s. 692.

³⁰ PLANIOL, M. *Traité élémentaire de droit civil. Tome premier*. 11e éd. Paris: Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1928, s. 957, marg. č. 2860.

běžně přijímanému chápání vlastnického práva (Vareilles-Sommières)³¹ coby jednotného a úplného práva.³²

4. KVANTITATIVNÍ POJETÍ VĚCNÝCH PRÁV

Omezenost jiných věcných práv lze vnímat dvěma odlišnými způsoby: (1) jako dílčí oprávnění vycházející z vlastnického práva; nebo (2) omezenost jako zvláštní vztah s vlastnickým právem. Přičemž skupina (2) se ještě dělí na (α) omezenost v závislosti na elasticitě vlastnického práva; a (β) omezenost jako vyjádření rozdílnosti rozsahu mezi vlastnickým právem a omezenými věcnými právy. Toto rozlišení je spíše propedeutické, neboť je třeba přiznat, že ne vždy jsou hrany těchto pojetí u některých autorů zcela zjevné a občas dochází k jejich mísení. Pojem „omezenost“ zde není třeba chápat jako pojem, který určuje samotnou povahu jiných věcných práv; ale opačně z jejich povahy vychází. Tento pojem ve smyslu bodu (1) je předmětem následujících řádků, coby „kvantitativní teorie“ věcných práv.

Omezená povaha jiných věcných práv vychází z toho, že po obsahové stránce se jedná o právo, které odpovídá pouze části vlastnického práva, přičemž v tomto rozsahu bylo od vlastnického práva odvozeno. Tato vlastnost je všem těmto věcným právům vlastní – a to v pojetí všech níže uváděných teorií. Tato představa je poměrně rozšířená a sdílí shodný základ co do pojetí vlastnického práva sestávajícího se z dělitelných složek jednotlivých dílčích práv, s rozštěpením vlastnického práva [*démembrement de la propriété*] ve francouzské doktríně, byť nejsou tato pojetí zcela totožná. Omezená věcná práva jsou omezená, tedy omezená právě kvůli své povaze, proto, že subjektivní práva, která z tohoto věcného práva svědčí oprávněnému, jsou jen dílčí složkou práva vlastnického, které svědčí vlastníkovu věci; nejsou však z něj oddělena. Já se domnívám, že z tohoto pojetí jiných věcných práv, která jsou pouze dílčí složkou vlastnického práva, musí nutně plynout, že tato omezená věcná práva jsou od vlastnického práva vlastně odvozená, což se projevuje v jejich „nižším řádu“ oproti vlastnickému právu;³³ anebo alespoň to, že stojí proti sobě v kontrapozici.³⁴ Představa o kontrapozici omezených věcných práv je přítomna jak v doktríně současné (převážně zahraniční), tak i historické.³⁵

³¹ Toto pojetí je skutečně blízké současnému chápání vlastnického práva ve zdejšímu právu; viz VAREILLES-SOMMIÈRES, G. La définition et la notion juridique de la propriété. *Revue trimestrielle de droit civil*. 1905, Vol. 4, s. 443–491.

³² FABRE, c. d., s. 213–231, marg. č. 231–260.

³³ Souhlasně GÖTZ – HÜLSMANN – JANSEN a kol., c. d., s. 2, marg. č. 2.

³⁴ WESTERMANN, H. P. – GURSKY, K. H. – EICKMANN, D. *Sachenrecht*. 8., neu bearbeitete Aufl. Hamburg: C. F. Müller, 2011, s. 10, marg. č. 14. Gierke například uvádí, že omezená věcná práva znamenají panství nad věcí zvláštního vztahu [*eine Herrschaft in bestimmten Beziehungen*], tj. pouze částečné panství nad věcí (viz GIERKE, J. *Bürgerliches Recht: Sachenrecht*. 2., erweiterte Aufl. Berlin: Springer, 1928, s. 1, marg. č. 2).

³⁵ A to nejen v zahraničí, ale i u nás. Viz např. Knapp, který zcela jasně stavěl vlastnické právo a ostatní věcná práva proti sobě s tím, že u ostatních věcných práv je, podle něj, vedle absolutního prvku přítomen i relativní: „U ostatních čtyř věcných práv je situace [oproti vlastnickému právu] velmi podstatně odlišná. [...] Právům, odpovídajícím věcným břemenům, odpovídá [...] relativní povinnost vlastníka věci, které se věcné břemeno týká (tato relativnost věcných břemen je ostatně velmi výrazně vyjádřena v § 169 občanského

Toto pojetí (a stejně tak i rozštěpení vlastnického práva) vychází z toho, co zde pro účely tohoto textu budu nazývat *kvantitativní pojetí* věcných práv (jak vlastnického práva, tak i omezených věcných práv). Pro poměry z požívacího práva v právu francouzském je tuto teorii možné zcela zjevně ilustrovat na Carbonnierově pojetí požívacího práva: „*Ze tří složek [pouvoirs], z nichž se [vlastnické právo] skládá, přechází usus a fructus na poživatele, vlastník si ponechává pouze abusus, který je jistě nejvýznamnější složkou, nikoli však nejviditelnější nebo nevyužívanější [plus vivante].*“³⁶ Z pohledu kvantitativní teorie na vztah mezi vlastnickým právem a omezenými věcnými právy pohlíží z českých autorů například Melzer, který omezená věcná práva považuje za „*dílčí vlastnická oprávnění*“.³⁷ Platí tedy to, co jsem psal výše u teorie rozštěpení; tedy vlastnické právo je souhrnem dílčích práv, z nichž se skládá – toto je pro teorii rozštěpení a kvantitativní pojetí totožné. Toto kvantitativní pojetí vlastnictví, z něhož se odvozuje kvantitativně chápáná část vlastnických dílčích práv, která, takto odvozená, představují pro vlastnické právo omezení, je poměrně široce rozšířená v německé doktríně. Zcela jasně toto pojetí vyslovuje Wolf a Wellenhofer: „*Omezená věcná práva jsou částečným obsahem vlastnického práva, který vlastník odděluje tím, že vytvoří omezené věcné právo. V rozsahu, v jakém omezené věcné právo existuje, je oprávnění vlastníka omezeno a přechází na osobu, které svědčí omezená věcná práva.*“³⁸

Kvantitativní pojetí vychází z modernějšího předpokladu elasticity vlastnického práva, nebo případně elasticity jiných věcných práv, omezuje-li omezené věcné právo jiné omezené věcné právo.³⁹ Elasticita všech věcných práv (tj. rovněž i práva vlastnického) zde vystupuje jako jejich schopnost kvantitativně chápáného zúžení a rozšíření se o obsah jiných věcných práv lpících na věci, která je předmětem tohoto původního věcného práva (tj. je předmětem vlastnictví, nebo např. je předmětem práva stavby), v souvislosti s jejich vznikem či zánikem.⁴⁰ Jinými slovy, elasticita popisuje to, že „*subjektivní právo*

*zákoníku [zákona č. 141/1950 Sb., tzv. střední občanský zákoník – Knapp měl však pravděpodobně na mysli § 166 středního občanského zákoníku, pozn. MČ].“ (cit. dle: KNAPP, V. *Předmět a systém československého socialistického práva občanského*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959, s. 251).*

³⁶ Cit. dle: CARBONNIER, J. *Droit civil: Tome 3: Les biens: monnaie, immeubles, meubles*. 19e éd. Paris: Presses Universitaires de France, 2000, s. 92.

³⁷ MELZER, F. Komentář k § 2910 OZ. In: MELZER – TĚGL a kol., *c. d.*, s. 281, marg. č. 95.

³⁸ Cit. dle: WOLF, M. – WELLENHOFER, M. *Sachenrecht*. 38., bearbeitete Aufl. München: C. H. Beck, 2023, s. 4, marg. č. 10. Mezi další, kteří zde zatím nebyli uvedeni, patří také BREHM, W. – BERGER, C. *Sachenrecht*. 4. Aufl. Tübingen: Mohr Siebeck, 2022, viz také níže.

³⁹ Elasticita je vlastnost charakteristická pro všechna věcná práva, nejen pro právo vlastnické. Elasticita se u omezených věcných práv projevuje zrovna tak, jako se projevuje u vlastnického práva. Nesprávně se někdy uvádí, že elasticita jiných věcných práv není možná, protože pokud na věci lpí více omezených věcných práv a jedno z nich zanikne, to druhé se automaticky, na rozdíl od vlastnického práva, nerozšiřuje na jeho místo (KOZIOL – WELSER – KLETEČKA, *c. d.*, s. 307, marg. č. 892). Ovšem elasticita jiných věcných práv spočívá v jejich vlastním omezení jiným omezeným věcným právem. Příkladem může být omezení práva stavby jiným věcným právem (např. požívacím právem) podle § 1252 odst. 1 OZ. Elasticitu omezených věcných práv v českém právu připouští výslovně Spáčil (viz SPÁČIL, J. Komentář před 1011 § OZ. In: SPÁČIL – KRÁLÍK a kol., *c. d.*, s. 141, marg. č. 3); pro komparativní právo podrobně také viz CORDEIRO, *c. d.*, s. 340–341.

⁴⁰ EHRENZWEIG, A. – PFAFF, L. – KRAINZ, J. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Erster Band, zweite Hälfte, Das Sachenrecht*. 6. Aufl. Wien: Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1923, s. 127; srov. FENYVES, A. – KERSCHNER, F. – VONKILCH, A. a kol. *Großkommentar zum ABGB – Klang Kommentar: §§ 353 bis 379, Sachenrecht II*. 3. Aufl. Wien: Verlag Österreich, 2011,

se zužuje a přichází o některá oprávnění [facultades], ale současně s tím, jak zanikají práva a oprávnění [facultades] třetích osob, znovu získává svůj dřívější a běžný rozsah, takže se může zužovat nebo rozšiřovat v závislosti na okolnostech“.⁴¹ Na rozdíl od teorie rozštěpení kvantitativní teorie netvrdí, že dochází k oddělení prvku vlastnického práva, ale vlastnické právo je omezeno právem, které je z něj odvozeno. Teorie rozštěpení tak nemusí pracovat s pojmem elasticity.⁴²

Proto není doktrinárně správně v případě kvantitativního pojetí zůstat u označení věcných práv k věci cizí, jako by tomu bylo u teorie odčlenění. V případě kvantitativního pojetí nedochází k odštěpení dílčího oprávnění z práva vlastnického, ale vlastnické právo je omezeno jiným věcným právem, které odpovídá tomuto dílčímu oprávnění práva vlastnického – omezen je tedy výkon vlastnického práva ve prospěch omezeného věcného práva.⁴³

Kvantitativní pojetí vlastnického práva bylo v českém právu rekodifikací opuštěno pro doktrinární nedostatečnost,⁴⁴ proto se toto pojetí v kontextu českého práva nemůže použít. Mimo tento spíše formální argument skutečně nenabízí dostatečně přesvědčivý model z důvodů, které už zazněly v případě vlastnického práva. Především se jedná o zmiňovanou pojmovou nedostatečnost: výčet tradičně uváděných dílčích oprávnění nemůže být taxativní, protože takto nejde pojmut všechny jednotlivé složky vlastnického práva.⁴⁵ Navíc i kdybychom připustili koncepci vlastnického práva coby souhrnu

s. 28, marg. č. 5. Menšinově je za elasticitu věcných práv označována schopnost jejich konsolidace, viz CORDEIRO, c. d., s. 340–341. Od elasticity se však konsolidace liší tak, že jejím prostřednictvím se pojmenovává svébytný důvod zániku (věcného) práva.

⁴¹ Cit. dle: DÍEZ-PICAZO, L. *Fundamentos del Derecho Civil Patrimonial III: Las relaciones jurídico-reales. El Registro de la Propiedad. La posesión. Volumen III* [Fundamentals of Civil Property Law III: Real-legal relations: The Land Registry: Possession. Volume III]. 5a ed. Madrid: Thomson, Civitas, 2008, s. 35.

⁴² Ve francouzské teorii však není princip elasticity vlastnického (nebo jiného věcného) práva rozpracován. Mohu však odkázat, jak jsem činil o něco výše na pojetí elasticity vlastnického práva podle Koziola s Welserem a Kletečkou. Tito autoři chápou elasticitu vlastnického práva coby schopnost rozšíření se, aniž by bylo třeba „vrátit“ [rückübertragen] právo, které bylo od vlastnického práva odňato, viz KOZIOL – WELSER – KLETEČKA, c. d., s. 307, marg. č. 892. Elasticitu tak vnímají pouze schopnosti atrakce vlastnického práva, kdežto výše citovaný Díez-Picazo elasticitu chápe širěji, jako schopnost věcného práva rozšíření a zúžení se. Pohled Koziola s Welserem a Kletečkou se tak vlastně přibližuje Cordeirovi.

⁴³ Huber si všímá (HUBER, c. d., s. 30–34), že toto kvantitativní pojetí věcných práv přešlo mnoho občanských zákoníků, náš (sice později) nevyjímaje – a to i přesto, že kvantitativní pojetí vlastnického práva odmítá. Podobně jako na to upozorňuje Knapp pro poměry ze středního občanského zákoníku výše, zcela zjevně to lze ilustrovat na příkladu ustanovení § 1257 odst. 1 OZ vymezující služebnost, „*kteřá postihuje vlastníka věci jako věcné právo tak, že musí ve prospěch jiného něco trpět nebo něčeho se zdržet*“, kde zřetelně krystalizuje omezení vlastnického práva coby definiční znak. U ostatních věcných práv není tato koncepce natolik zřetelná. Takové pojetí se vyskytuje i v jiných právních řádech, které jej nemají tak zjevně vyjádřeno přímo v zákoně. Ve španělském právu je služebnost považována za břemeno [gravamen] (pozor! – zde je rozdíl mezi českým právem a španělským; služebnost není typem věcného břemene, služebnost je sama vnímána jako břemeno, které na zatížené věci lpí), kterým tak omezuje vlastnické právo (DÍEZ-PICAZO, L. *Fundamentos del Derecho Civil Patrimonial VI: Derechos Reales. Volumen VI* [Fundamentals of Civil Property Law VI: Property Rights. Volume VI]. Madrid: Thomson, Civitas, 2012, s. 245–246).

⁴⁴ SPÁČIL, J. Komentář k § 1012 OZ. In: SPÁČIL – KRÁLÍK a kol., c. d., s. 144, marg. č. 4–5; totožně viz k § 1012, důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (sněmovní tisk č. 362, Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 6. volební období).

⁴⁵ DVOŘÁK, J. – TOMSOVÁ, A. Komentář k § 1012 OZ. In: ŠVESTKA, J. – DVOŘÁK, J. – FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: (§ 976 až 1474): komentář. Svazek III. 2. vyd.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019.

dílčích oprávnění, pak omezená věcná práva nejsou odrazem dílčích oprávnění, v nichž je v důsledku existence vlastník omezen. Tato subjektivní práva a povinnosti tvoří obsah omezeného požívacího práva a není přesně je chápat jako stojící mimo daný institut tak, že upravují vzájemný poměr nad rámec omezeného věcného práva. Například poživatel má vedle toho další práva vůči vlastníkovi, vlastník má další práva vůči poživateli, která nejsou součástí dílčích oprávnění vlastnického práva, ale vznikají společně se vznikem tohoto požívacího práva;⁴⁶ poživací právo není pouze definiční ustanovení § 1285 OZ.

Vedle tohoto je pro kvantitativní pojetí předpokladem představa o vlastnickém právu coby neomezeném (neomezitelném), nejúplnějším, neobsáhlejším právu [*Totalherrschaft*],⁴⁷ s čímž se pojí i výše zmíněný argument s omezenými věcnými právy jako právy nižší třídy v porovnání s vlastnickým právem. Jenže takto se omezená věcná práva nechovají; obtojí sama vedle vlastnického práva. Toto lze jednoduše ilustrovat tak, že pokud zasahuje vlastník do omezeného věcného práva, pak je možné se úspěšně proti těmto zásahům bránit.⁴⁸ Stejně tak se například od vlastnického práva neodvíjí nárok na náhradu škody podle § 2910 OZ, je-li zasaženo do jiného věcného práva.⁴⁹

Stěžejní myšlenkou této teorie je odvozenost jiných věcných práv od práva vlastnického a jeho zatížení těmito jinými věcnými právy. Pojem omezených věcných práv je v kontextu kvantitativního pojetí vlastnického práva (respektive věcných práv) třeba vnímat tak, že tato omezenost tkví v odvozenosti od vlastnického práva, které je oproti ostatním věcným právům neomezené.⁵⁰ Omezenost je zde vyjádřením kontrapozice vůči vlastnickému právu.

Rozdíl mezi kvantitativním a kvalitativním pojetím věcných práv je dobře ilustrovatelný na příkladu vlastnické služebnosti. Kvalitativní a kvantitativní pojetí věcných práv v tomto případě vede ke zcela odlišným pojetím, která mají vliv na trvání a ochranu vlastnické služebnosti. Na jedné straně kvantitativní pojetí vede k teorii spící služebnosti; tedy k vlastnické služebnosti, která po dobu, kdy je oprávněnou osobou z ní vlastník zatížené věci, tzv. „spí“, tedy dochází k její suspenzi. Toto je východisko české doktríny, utvořené za účinnosti předchozí právní úpravy, která z kvalitativního pojetí vlastnictví vycházela.⁵¹ Z toho plyne, že sice nedochází k jejímu výkonu, avšak zároveň nedochází ani k jejímu zániku, ale práva, která k věci vlastník vykonává, nevycházejí ze služebnosti

⁴⁶ Viz např. ust. § 1296 OZ.

⁴⁷ Jak popisují v historickém pohledu WESTERMANN – GURSKY – EICKMANN, *c. d.*, s. 10, marg. č. 13; srov. GIERKE, *c. d.*, s. 1, marg. č. 2.

⁴⁸ HRABÁNEK, D. Komentář k § 1259 OZ. In: SPÁČIL – KRÁLÍK a kol., *c. d.*, s. 1119. Co se týče ochrany držby vlastnického práva a jiného věcného práva, Dobrovolná s odkazem na Koziola s Welsereem uvádí, že „držba vlastnického práva sahá jen tam, kde není omezena držbou jiného práva. Z toho lze mimo jiné dovodit, že v poměrech ochrany držby má držba jiného práva přednost před držbou vlastnického práva“ (cit. dle: DOBROVOLNÁ, E. Ochrana držby v občanském právu a civilním procesu. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2024, s. 45). Je zřejmé, že i držba jiného věcného práva svébytně obtojí vedle držby práva vlastnického.

⁴⁹ HRÁDEK, J. Komentář k § 2910 OZ. In: ŠVESTKA – DVOŘÁK – FIALA a kol., *Občanský zákoník (§ 2521 až 3081)...*; pro německé právo totožně viz WILHELMI, R. Komentář k § 823 BGB. In: WESTERMANN, H. P. – GRUNEWALD, B. – MAIER-REIMER, G. a kol. *Erman Bürgerliches Gesetzbuch: Kommentar mit Nebengesetzen*. 17. Aufl. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt, 2023, s. 4138, marg. č. 37 a násl. Srov. také rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 234/2021 ze dne 27. října 2021.

⁵⁰ DÍEZ-PICAZO – GULLÓN, *c. d.*, s. 321.

⁵¹ SPÁČIL, *c. d.*, s. 56–58.

(i kdyby byly jejím obsahem), ale vykonává je na základě vlastnického práva. Z toho vyplývá i možnost ochrany těchto práv. Avšak, byť doposud toto nebylo řešeno, v poměrech z kvalitativního pojetí by nedocházelo k suspenzi služebnosti, ale existovala by vedle vlastnického práva souběžně. Práva, která by vlastník vykonával a vycházela by z jejího obsahu, by vykonával na základě služebnosti, nikoliv vlastnického práva. To znamená, že pokud by chtěl zabránit zásahu do práv, která tvoří její obsah, pak by žaloval na ochranu služebnosti, nikoliv vlastnického práva.

5. KVALITATIVNÍ POJETÍ VĚCNÝCH PRÁV

Kvalitativní pojetí věcných práv vychází (mj.) z kritiky kvantitativního pojetí spočívajícího ve výctu dílčích oprávnění oprávněného, který nemůže být nikdy úplný. Pro kvalitativní pojetí vlastnictví je typické vymezení postavení oprávněného vůči jiným osobám, typicky v případě vlastnického práva tak, že se jedná o nejkomplexnější právo, z něhož jsou ostatní věcná práva odvozena.⁵²

Kvalitativní pojetí není obhajitelné pouze u vlastnického práva; pokud v české civilistice pohlédneme na vlastnické právo prizmatem kvalitativního pojetí,⁵³ pak není důvod pro to, abychom stejnou teorii neuplatňovali i pro ostatní věcná práva. Jsou snad natolik odlišná, aby bylo důvodné k nim přistupovat z právněteoretického a doktrinárního hlediska odlišně? Domnívám se, že nikoliv. Omezená věcná práva nejsou pouze souhrnem nebo výčtem svých dílčích oprávnění. Poživací právo například sice opravňuje poživatele zatíženou věc užívat a brát z ní plody, takový popis však zjevně není dostačující, protože poživatel má například rovněž právo na náhradu nákladů podle § 1292 OZ nebo na další užitky věci při skončení požívání podle § 1293 OZ *in fine*. Kvantitativní pojetí omezených věcných práv není dostatečné nikoliv jen proto, že není doktrinárně konzistentní od takového pojetí upustit v případě vlastnického práva a trvat na něm u ostatních omezených věcných práv;⁵⁴ ale také, a významněji, není toto pojetí dostatečné, stejně tak jako není dostatečné u práva vlastnického.

V případě kvalitativního pojetí věcných práv je možné rozeznávat dva odlišné přístupy. První z nich vychází z toho, že „[v]ýraz *omezená věcná práva* ‘se v tradici moderní civilistiky vztahuje na kategorii práv, která se vyznačují, pokud jde o strukturu, vztahem k širokému právu vlastnickému, a pokud jde o obsah, vymezením, především z hlediska práva užívat, typických oprávnění, která jsou více či méně definována rozsahem v závislosti na omezení vlastnického práva a tendenci jeho rozšiřování“.⁵⁵ Tato teorie stále neopouští představu o omezených věcných právech, která jsou stále do značné míry v kontrapozici k vlastnickému právu, protože právě v jeho mezích dochází k jejich výkonu, přičemž, co se týče svého rozsahu, závisí stejně jako v případě kvantitativního

⁵² HUBER, c. d., s. 37.

⁵³ Což se zdá, že na tomto panuje shoda, viz např. DVOŘÁK – ŠVESTKA – ELISCHER, c. d., § 2 B.

⁵⁴ Těto doktrinární nekonzistence se dopouští významní zahraniční autoři: kromě již zmiňovaného Wilhelma, budíž také poukázáno na Baura (BAUR, F. – BAUR, J. F. – STÜRNER, R. *Sachenrecht*. 18., neu bearbeitete Aufl. München: C. H. Beck, 2009, s. 27–28, marg. č. 35 a násl., s. 307, marg. č. 5).

⁵⁵ GIACCOBE, G. *La superficie* [The surface]. Milano: Giuffrè, 2003, s. 67 (cit. dle: RIVERO HERNÁNDEZ, c. d., s. 94, marg. č. 1/190).

pojetí věcných práv (1) na elasticitě vlastnického práva, resp. elasticitě jiných věcných práv. Zde elasticita vystupuje rovněž jako schopnost zúžení a rozšíření se, podobně jako v případě předchozího pojetí, avšak jedná se spíše o *důsledek* existence omezeného věcného práva, které obsahově zasahuje do vlastnického práva⁵⁶ nebo do jiného věcného práva. Nejedná se tak, na rozdíl od předchozího pojetí, o schopnost atrakce (jako u Koziola nebo Cordeira) ani o schopnost zúžit se a rozšířit se o kvantitativně chápaný výčet práv, jejichž výkon je vlastníkově existencí omezeného věcného práva znemožněn.⁵⁷ Přesto pořád nejsou omezená věcná práva považována za svébytná, protože stále vycházejí z vlastnického práva jako práva k věci nejkompexnějšího.

Omezené věcné právo zde nevystupuje jako oddělené dílčí oprávnění od práva vlastnického, i když jsou chápána tak, že, co do *rozsahu*, poskytují pouze část vlastnických práv,⁵⁸ což charakterizuje jejich *omezenost*. Například Gierke popisuje poživací právo [*Nießbrauch*] tak, že „*zahrnuje omezení prostřednictvím vyloučení jednotlivých užívání, nikoli však omezení na jednotlivá užívání* [opis § 1030 odst. 2 BGB – poznámka MC]. *Poživací právo je tedy právo, které po dobu svého trvání směřuje k plnému užívání. Přesto zůstává i během svého trvání omezeným věcným právem, které se vyznačuje částečným panstvím nad věcí, protože neuděluje panství nad substancí, nýbrž předpokládá nadřazené právo nad substancí* [tj. jiné věcné právo, typicky vlastnické právo – poznámka MC].“⁵⁹ Hauck kvituje Gierkovu poznámku tak, že popisuje poživací právo jako téměř takové neomezené omezené věcné právo.⁶⁰ Ačkoliv nejsou omezená věcná práva chápána tak, že by představovala dílčí oprávnění vlastníka, uznává se, že jsou od vlastnického práva, coby věcného práva nejkompexnějšího, odvozena.

6. SVĚBYTNOST OMEZENÝCH VĚCNÝCH PRÁV

Já se domnívám, že je možné na tyto úvahy navázat, ale zároveň se u omezených věcných práv pojmově oprostít od vlastnického práva, z něhož i v případě kvalitativního pojetí doposud vycházejí. Navrhuji pojetí omezených věcných práv, které nebude přepokládat jejich odvozenost od vlastnického práva. Východisko pro tuto teorii představuje kvalitativní pojetí věcných práv s tím rozdílem, že toto pojetí předpokládá pojmovou nezávislost na vlastnickém právu. Věcná práva jsou tak chápána jako svébytné instituty, které mají s vlastnickým právem specifický vztah, který není však kvalifikovatelný jako odvislost. Každé z věcných práv je definováno svým obsahem, nikoliv vztahem k vlastnickému právu, a to nikoliv coby soubor dílčích oprávnění. Z tohoto pohledu je přesnější hovořit např. o poživacím právu jako o právu užívat zatíženou věc a brát z ní plody, o užívacím právu jako o právu užívat věc s omezením vyplývajícím z § 1283 OZ nebo o zástavním právu jako o právu představujícím věcnou

⁵⁶ RIVERO HERNÁNDEZ, *c. d.*, s. 94–95, marg. č. 1/190.

⁵⁷ Viz rovněž např. BREHM – BERGER, *c. d.*, s. 78, marg. č. 5.10.

⁵⁸ KAINER, F. *Sachenrecht*. 2. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2023, s. 37, marg. č. 5.

⁵⁹ GIERKE, O. *Deutsches Privatrecht: Sachenrecht. Zweiter Band*. Leipzig: Duncker & Humblot, 1905, s. 679, § 147, I, 1.

⁶⁰ HAUCK, R. *Nießbrauch an Rechten*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, s. 10–11.

záruku umožňující zástavnímu věřiteli výkon některých práv spojených se zastavenou věcí. Takto pojatá svébytnost omezených věcných práv vychází z (doposud) ústředního pojmu civilního práva, z pojmu subjektivních práv, založeném na jejich chápání pandektisty 19. století, zmíním zde především Jheringa a Windscheida.⁶¹

Tento svůj argument chci podpořit třemi příklady, kdy se projevuje svébytnost omezených věcných práv od vlastnického práva: jedná se o případy (1) omezeného věcného práva vázajícího na věci opuštěné; (2) případ, kdy omezené věcné právo omezuje jiné omezené věcné právo; a nakonec i (3) samotné současné vnímání vlastnického práva. Samozřejmě je možné argumentovat, že se jedná o výjimky z pravidla; avšak vzhledem k tomu, že jich je zjevně více než jedna, je takový argument poměrně slabý.

K (1). V komentářové literatuře panuje shoda v tom, že v případě opuštění věci omezená věcná práva, která na ní lpěla, nezanikají.⁶² V takovém případě existuje věcné právo k věci, která je opuštěná, a není nikdo, komu by svědčilo vlastnické právo k ní. Pokud by, alespoň v poměrech českého práva, byla omezená věcná práva odvozena, tak či onak, z vlastnického práva, pak by zjevně musela zanikat spolu s opuštěním věci ve chvíli, kdy dochází k derelikci – derelikce by tak byla zvláštní důvod zániku omezeného věcného práva. Ponechávám nyní stranou, zdali došlo k opuštění nemovitosti jednostranným jednáním vlastníka⁶³ nebo nastoupením domněnky opuštění věci podle § 1050 OZ. Co se týče nemovité věci, situace je o poznání přehlednější, protože u ní vlastnické právo přechází na stát podle § 1045 odst. 2 OZ,⁶⁴ čímž dochází pouze k relativnímu zániku vlastnického práva. U movité věci dochází i k absolutnímu zániku vlastnického práva.⁶⁵ Pro mou argumentaci je důležitější se zaměřit na movité věci, u nichž i tak omezená věcná práva nezanikají samotnou derelikcí, ale až (případně) nabytím věci novým vlastníkem v souvislosti s uplatněním ust. § 1107 OZ (ve spojení s § 1108 OZ).⁶⁶ Pokud nedochází k zániku omezených věcných práv okamžikem derelikce, pak zjevně nemohou být z vlastnického práva pojmově odvozena.

K (2). Jak bylo naznačeno výše, alespoň v případě některých omezených věcných práv, je možné tato věcná práva zatížit jinými (stejně či jiné kategorie) omezenými věcnými právy – nejtypičtěji např. právo stavby podle § 1252 odst. 1 OZ. V těchto případech vzniká obdobný vztah jako mezi vlastnickým právem a omezeným věcným

⁶¹ Viz např. THÖNISSEN, S. F. *Subjektive Privatrechte und Normvollzug*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2022, s. 23 a násl.; srov. KOZIOL – WELSER – KLETEČKA, *c. d.*, s. 48 a násl, marg. č. 154 a násl.

⁶² BĚLOVSKÝ, P. Komentář k § 1045 OZ. In: SPÁČIL – KRÁLÍK a kol., *c. d.*, s. 258, marg. č. 16; shodně THÖNDEL, A. Komentář k § 1045 OZ. In: ŠVESTKA – DVOŘÁK – FIALA a kol., *Občanský zákoník (§ 976 až 1474)*..., komentář k § 1045. Stejně i WILHELM, *c. d.*, s. 682, marg. č. 1143.

⁶³ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2257/2018 ze dne 27. února 2019.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Viz TĚGL, P. – MELZER, F. Glosa: k rozsudku NS ve věci opuštění nemovité věci. *Bulletin advokacie*. 2020, roč. 20, č. 3, s. 62–66. Na rozdíl od Tégla a Melzera zde používám slovo *zánik* velmi široce a relativním zánikem rozumím „zánik“ postavení vlastníka ztrátou vlastnického práva jak na základě derivativního titulu, tak originárního – relativní zánik nastává vždy, když vlastnické právo nabývá jiná osoba (bez ohledu na titul) a absolutním zánikem pak to, když vlastnické právo zaniká, aniž by jej kdokoli nabyl (viz KOZIOL – WELSER – KLETEČKA, *c. d.*, s. 377, marg. č. 1078 a násl.

⁶⁶ I přesto, že se uplatní § 1107 OZ v obou případech, je pravděpodobné, že fakticky k přechodu omezených věcných práv často dojde – a to i v případě movitých věcí, obzvlášť pak tehdy, když bude osoba, které bude takové omezené věcné právo svědčit, detentorem věci, kterou bude mít u sebe a bude vykonávat svá práva.

právem, které lpí na věci, která je objektem vlastnického práva, i mezi omezeným věcným právem a omezeným věcným právem, které na tomto právu lpí. Je třeba si totiž uvědomit, že toto sekundární omezené věcné právo nezatěžuje vlastníka věci, protože nelpí na jeho věci, ale zatěžuje osobu oprávněnou z omezeného věcného práva, protože lpí na tomto omezeném věcném právu (coby svébytné věci). Sekundární omezené věcné právo tak není od vlastnického práva odvozeno. Samozřejmě by se dalo s tímto polemizovat tak, že primární vztah je odvozen z vlastnického práva, a tak může být i ten sekundární; to mi však nepřijde dostatečně přesvědčivé proto, že sekundární vztah není vůbec na tom primárním závislý, ačkoliv je, pravda, závislý na existenci samotné věci.

K (3). Nakonec, možná podpurně, je možné poukázat na posun v chápání samotného vlastnického práva, které již není neomezeným úplným právem, za které se dříve považovalo,⁶⁷ ale vnímání se posunulo spíše k pojetí vlastnického práva coby mezi věcnými právy nejkompaktnějšího panství nad věcí.⁶⁸ Vlastnické právo v tomto chápání nepředstavuje ono univerzální věcné právo, z něhož pramení všechna ostatní věcná práva, ale spíše že ve srovnání s nimi je právem co do obsahu⁶⁹ nejkompaktnějším.⁷⁰ Toto je zřetelné především u služebnosti užívacího práva, které je možné zřídit pouze pro potřebu svou a své domácnosti, nebo i v případě zástavního práva a práv zástavního věřitele věc užívat, u nichž je zřetelné, že co se týče obsahu, jsou v porovnání s vlastnickým právem obsahově užší.

7. ZÁVĚR

Pojem omezených věcných práv není české právní vědě neznámý, avšak není stále rozšířen a namísto něj se běžně užívá termín *věcná práva k věci cizí*. Tento pojem má stále v právní teorii i doktríně místo, avšak pojí se se zvláštní teorií věcných práv, která je běžná pro frankofonní právní prostředí a českému právu je spíše neznámá. Pojem omezených věcných práv nabízí poměrně výstižný popis jejich povahy.

Pojem omezených věcných práv vystihuje jejich zvláštní vztah s vlastnickým právem. Pohled na tento poměr se však liší podle teorií věcných práv, především zde uvádím teorii kvalitativní a teorii kvantitativní. Kvantitativní pojetí věcných práv vychází z předpokladu, že dochází k odvození určitých dílčích oprávnění z vlastnického práva, která představují obsah omezených věcných práv. U pojetí kvalitativního pak je tento předpoklad vyvrácen a dochází se k tomu, že omezená věcná práva sice z vlastnického

⁶⁷ RANDA, A. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. VII. nezměněné vydání. V Praze: Nákladem České akademie pro vědy slovesnost a umění, 1922, s. 1–2, kde je uvedena i další rozšiřující literatura k tomuto pohledu. Je třeba zdůraznit, že Randa uvádí, že se jedná spíše o pojmovou *možnost* úplného panství nad věcí, protože jsou soukromoprávní instituty (jako například omezená věcná práva), které vlastnické právo omezují. To je rozdíl oproti dnešnímu pojetí vlastnického práva, viz dále.

⁶⁸ DVORÁK – ŠVESTKA – ELISCHER a kol., *c. d.*, § 2 B, bod 2; totožně např. BAUR – BAUR – STÜRNER, *c. d.*, s. 307–308, marg. č. 5–6.

⁶⁹ Co se týče rozsahu, otázka je o něco složitější. Typicky v případě požívacího práva je rozsah obsahu vlastnického práva a požívacího práva velmi podobný, možná spíše totožný. Proto vlastník může pouze s věcí, na které požívací právo lpí, pouze nakládat, protože co do obsahu se sice zcela nepřekrývají, avšak co do rozsahu v rozsahu, ve kterém tomu tak je, se zcela překrývají.

⁷⁰ BAUR – BAUR – STÜRNER, *c. d.*, s. 307, marg. č. 5.

práva vychází, ale co do obsahu nejsou pouhým odrazem dílčích oprávnění z vlastnického práva. Z toho kvalitativního pojetí věcných práv pak vychází následná úvaha o jejich svébytném postavení, které není odvozeno z vlastnického práva, i přesto, že uznává, že existuje zvláštní vztah k vlastnickému právu.

Tento příspěvek slouží především k rozšíření diskuze o právněteoretické povaze a doktrinálním pojetí omezených věcných práv. I přesto, že se jedná především o doktrinálně komparativní studii, která se věnuje ideálním typům přestavených teorií, ukazuje na některé praktické aspekty, které jsou pojetím věcných práv ovlivněny.

Mgr. PhDr. Matěj Czinege
Právnická fakulta Univerzity Karlovy
matej.czinege@prf.cuni.cz
ORCID: 0000-0001-8213-0527